

Turinys

V skyrius. ŠALTASIS KARAS

5.1 Ant Europos nusileidžia geležinė uždanga	1
5.2 Sovietų Sąjunga – milžinas molinėmis kojomis	3
5.3 Supervalstybių varžytuvės	5
5.4 SSRS viešpatavimas Rytų Europoje	7
+5.5 Kolonijinės sistemos suirimas	9
5.6 Šaltojo karo konfliktai	10
5.7 Blogio imperijos žlugimas	12

VI skyrius. NUO SOVIETŲ OKUPUOTOS IKI NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS

6.1 Sovietinė Lietuvos reokupacija	14
6.2 Lietuvos partizaninis karas su SSRS	16
6.3 Sovietmetis Lietuvoje	18
6.4 Lietuvos kultūra nelaisvėje	20
6.5 Taikus pasipriešinimas sovietmečiu	22
+6.6 Gyvenimas Sovietų Lietuvoje	24
+6.7 Vilnius – LSSR sostinė	26
6.8 Dainuojančioji revoliucija	27
6.9 Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas	29

VII skyrius. PASAULIS ŠIANDIEN

7.1 Mokslo ir technologijų revoliucijos	31
7.2 Pokyčiai visuomenėje	33
7.3 Kultūros permainos	35
7.4 Žmonijos iššūkiai	37
7.5 Terorizmas	39
7.6 Europos susivienijimas	41
7.7 Naujoji pasaulio tvarka	43
7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių	45
+7.9 Rusijos karas prieš Ukrainą	47

VIII skyrius. GELEŽINEI UŽDANGAI SUBYRĖJUS

8.1 Lietuvos vadavimasis iš sovietinio palikimo	49
8.2 Lietuva sugrįžta į Europą	51
8.3 Baltijos kelias	53
8.4 Išblaškyta tauta	55

 12–15 p. – temos puslapis vadovėlyje

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

Darbai su istorijos vadovėliu LAIKAS 10 (2022 M. BUP)

Autoriai: Karolis Mickevičius, Ignas Kapleris, Antanas Meištas
 Redaktorė Renata Levickienė
 Dizaineriai ir maketuotojai: Arūnas Latiška, Marius Čeponis
 Žemėlapių sudarytojai: Arūnas Latiška, Marius Čeponis
 Viršelio autorė Indrė Salanginitė

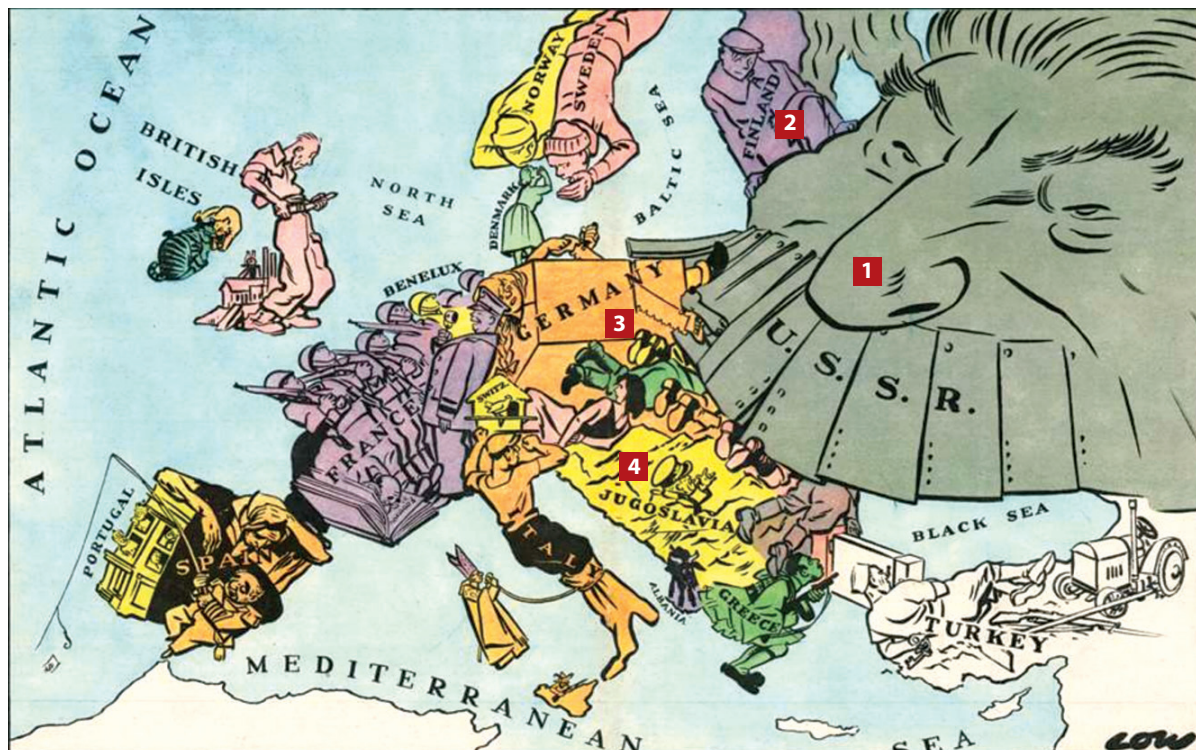
Viršelyje Algimanto Maskoliūno fotografija „Jaunieji Vilniaus televizijos bokšto gynėjai“ (1991 m. sausio 12 d., Lietuvos Respublikos Seimo archyvas)

© K. Mickevičius, I. Kapleris, A. Meištas
 © Leidykla BRIEDIS, 2025

ISBN 978-609-494-263-1

Istorinė erdvė

1 Išnagrinėk 1952 m. Deivido A. S. Lou sukurtą komiksinį Europos žemėlapij.

1. Prie kiekvieno skaičiaus įrašyk tinkamą valstybę ir paaiškink, kodėl ji taip vaizduojama.

1

2

3

4

2. Išvardyk valstybes, kurios Šaltojo karo metais atsidūrė už geležinės uždangos.

Orientuojusi istoriniame laike

2 Chronologiškai sunumeruok įvykius. Į apskritimą įrašyk tinkamą skaičių.

- ☐ Romos popiežiumi išrinktas K. Voityla
- ☐ Čekoslovakijos sukilimas – Prahos pavasaris
- ☐ Vengrijos sukilimas
- ☐ Įkurtas „Solidarumas“
- ☐ Pastatyta Berlyno siena

Svarbiausios sąvokos ir asmenybės

3 Sujunk susijusias sąvokas ir asmenybes.

J. Brozas-Titas

N. Chruščiovas

L. Valensa

K. Voityla

Brežnevo doktrina

„Solidarumas“

Prahos pavasaris

Jonas Paulius II

Jugoslavija

1956 m. Vengrijos sukilimas

Taikau žinias ir gebėjimus

4 Išnagrinėk istorijos šaltinį.

1. Kuri istorinė asmenybė vaizduojama karikatūroje?

A

B

3. Paaiškink, ką apie SSRS užsienio politiką norėjo pasakyti autorius.

1980 m. Nyderlandų karikatūra. Asmuo įspėja JAV prezidentą, kad neleis amerikiečiams kištis į kitų valstybių vidaus reikalus.

5 Išnagrinėk rašytinį šaltinį.

Rusų istorikas A. Zubovas apie 1956 m. Vengrijos sukilimą

J. Kadaras (naujas sovietų statytinis – *red. pastaba*) per radiją paskelbė pareiškimą, kuriame ragino vengrus pasipriešinti kontrrevoliucijai ir kovoti už šalies nepriklausomybę nuo Vakarų imperialistų. Kovos kai kuriose Vengrijos vietose tęsėsi iki 1957 m. pradžios. Iš viso per kovas Vengrijoje iš sovietų pusės žuvo 720 žmonių, 1540 buvo sužeista. Žuvo apie 3 tūkst. vengrų, daugiausia jaunimas ir paaugliai. Nors prie Vengrijos valstybinės sienos stovėjo sovietų tankai, beveik 200 tūkst. vengrų spėjo pabėgti į Vakarus. Maskvoje suformuota ir J. Kadaro vadovaujama darbininkų ir valstiečių vyriausybė paskelbė revoliuciją „kontrrevoliucija“ ir pradėjo teroro kampaniją prieš jos dalyvius. KGB suėmė I. Nadį ir jo vyriausybės narius. 1958 m. birželį po uždaro teismo jie buvo nužudyti. Iš viso pagal teismo nuosprendžius buvo nužudyti 229 žmonės, o daugiau nei 30 tūkst. buvo įkalinti ir ištremti. Vengrijos revoliucija ir jos malšinimo būdai sudavė stipriausią moralinį ir politinį smūgį komunizmo idėjai.

Pagal: История России. XX век: 1939–2007, Москва: Астрель, 2009, p. 326.

1. Remkis žiniomis ir nurodyk Vengrijos sukilimo priežastis.

2. Apibūdink, kokiais metodais SSRS numalšino sukilimą.

3. Paaiškink šiame tekste pavartotų komunistinės propagandos frazeologizmų tikrąją prasmę.

Kontrrevoliucija –

Šalies nepriklausomybė –

Vakarų imperialistai –

Darbininkų ir valstiečių vyriausybė –

Uždaras teismas –

Vertinu

6 Patvirtink arba paneik teiginį, kad SSRS viešpatavimas Rytų Europoje rėmėsi prievarta.

7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių

Istorinė erdvė

1 Buvusi SSRS teritorija.

1. Žemėlapyje įrašyk buvusių SSRS respublikų pavadinimus. Prie jų įrašyk BVP vienam gyventojui praėjusiais metais (tūkst. JAV dol.). Naudokis įvairiais informacijos šaltiniais.

2. Paaiškink, kodėl posovietinių valstybių rodikliai taip smarkiai skiriasi. Naudokis vadovėliu.

Orientuojosi istoriniame laike

2 Chronologiškai sunumeruok įvykius. Į apskritimą įrašyk tinkamą skaičių.

- ☐ Rusija tampa totalitarine valstybe
- ☐ Antrasis Čėčėnijos karas
- ☐ NVS įkūrimas

- ☐ Rožių revoliucija Sakartvele
- ☐ Oranžinė revoliucija Ukrainoje
- ☐ Pirmasis Čėčėnijos karas
- ☐ Rusija tampa autoritarine valstybe

Taikau žinias ir gebėjimus

3 Išnagrinėk istorijos šaltinius.

1. Atpažink, ką simbolizuoja karikatūroje **I** vaizduojami objektai, juos pakomentuok.

A

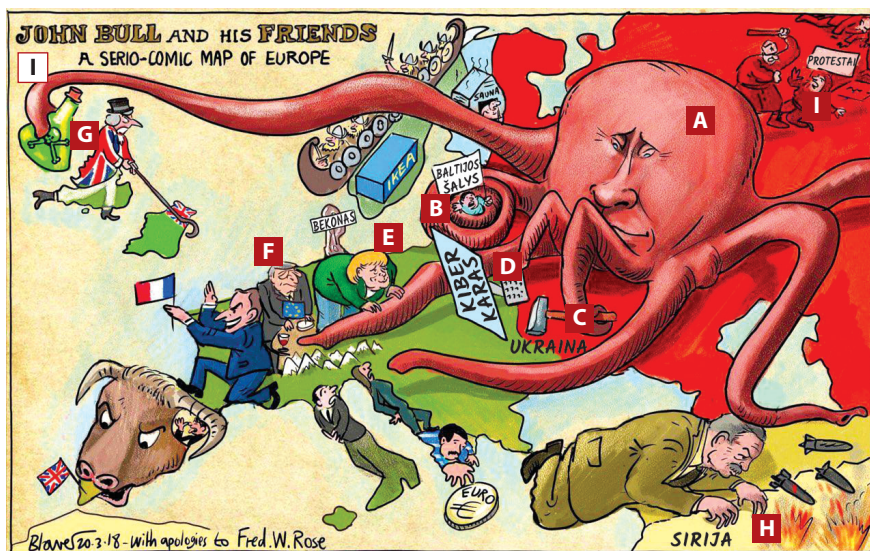
B

C

D

E

F

2018 m. dailininko Bleivo karikatūra „Džonas Bulas ir jo draugai: komiškai rimtas Europos žemėlapis“.

G

H

I

7.8 Ant sovietų imperijos griuvėsių

114–117 p.

2. Nustatyk, ką reiškia karikatūroje II
vaizduojami objektai.

A

B

C

D

3. Paaškind, kodėl žygiuojanti armija
neturi įprastų ginklų. Kokiems
veiksams ji rengiasi?

Dailininko P. Blouerio karikatūra, „Daily Telegraph“, 2018 m. balandžio 17 d.

4. Pateik šios armijos veiklos pavyzdžių.

4 Išnagrinėk rašytinį šaltinį.

Prancūzų istorikė F. Tom apie naująją Rusijos politiką

2006 m. sausio pradžioje, tą pačią dieną, kai ėmėsi pirmininkauti Didžiojo aštuntuko šalių lyderių susitikimui, Putinas nusprendė užsukti dujas Ukrainai ir Moldovai. Dėl tokių Rusijos veiksmų energijos trūkmo visoje Europoje. Šitaip pademonstravusi galią, Rusija pakenkė pati sau, nes europiečiai suprato, kad energetinę partnerystę Rusija suvokia ne tik kaip ekonominį bendradarbiavimą, bet ir (svarbiausia) kaip priemonę plėsti Rusijos įtaką Europai. Taigi, nuo 2005–2006 m. Maskvos elgesys įgijo naują pobūdį. Priemonės, anksčiau taikytas vidaus politikoje, imta naudoti ir užsienio šalyse: vis dažniau buvo eksproprijuojama, nacionalizuojama, šantažuojama nafta ir dujomis, grasinama, papirkinėjama, vis dažniau žudomi opozicijos atstovai. Po to, kai 2006 m. rugsėjį Londone poloniu buvo apnuodytas pabėgėlis Aleksandras Litvinenka, santykiai su Didžiąja Britanija pašlijo.

F. Thom, *Putinas, arba Valdžios manija*, Vilnius: Briedis, 2023, p. 137–138.

1. Kodėl Rusija pradėjo nepaskelbtą hibridinį karą su Vakarų valstybėmis?

2. Įrodyk, kad energijos ištekliai yra Rusijos hibridinio karo dalis.

Vertinu

- 5 Pateik savo nuomonę, ar Rusijos gyventojai yra atsakingi už V. Putino vykdomą politiką.

Istorinė erdvė

1 NATO.

1. Žemėlapyje įrašyk miestą, kuriame įsikūrusi NATO būstinė.
2. Nurodytomis raidėmis A, B ir C pažymėk:
 - A) keturias vėliausiai į NATO įstojušias valstybes;
 - B) ES valstybes, kurios nėra NATO narės;
 - C) Europos valstybes (be nykštukinių valstybių), kurios nėra NATO narės.
3. Įrašyk trijų valstybių, kurios yra oficialiai informavusios NATO apie savo narystės siekius, pavadinimus.

Orientuojusios istoriniame laike

2 Chronologiškai sunumeruok įvykius. Į apskritimą įrašyk tinkamą skaičių.

- ☐ Lietuva įsiveda eurą
- ☐ Baltijos šalių elektros perdavimo sistemos prijungtos prie Europos perdavimo tinklų
- ☐ Lietuva tampa NATO nare
- ☐ SGD laivas saugykla „Independence“ įplaukia į Klaipėdos uostą
- ☐ Lietuva tampa Europos Sąjungos nare
- ☐ Lietuva prisijungia prie Šengeno erdvės

Taikau žinias ir gebėjimus

3 Užpildyk lentelę apie ES ir NATO organizacijas.

	ES	NATO
Įkūrimo data		
Organizacijos tikslai ir veikla		
Lyderiaujančios valstybės		
Dabartinis narių skaičius		

8.2 Lietuva sugrįžta į Europą

134–137 p.

4 Išnagrinėk istorijos šaltinį.

1. Paaškind, kodėl karikatūros autorius taip vaizduoja V. Putiną ir Baltijos šalis.

Nyderlandų dailininko A. van Damo karikatūra „Europa susiduria su Putino hibridiniu karu“, 2014 m. lapkričio 23 d., *PoliticalCartoons.com*.

3. Pateik pasiūlymų, ką mes, Lietuvos gyventojai, turime daryti, kad mūsų šalis taptų neįveikiama tvirtove.

5 Išnagrinėk rašytinį šaltinį.

Prezidentės D. Grybauskaitės prisiminimai apie prieš dešimtmetį įvykdytą suskystintųjų gamtinių dujų (SGD) terminalo projektą, 2024 m.

Dujų vamzdis buvo vienintelis ir mes 100 proc. priklausėme nuo Rusijos. Mums už gamtines dujas buvo pateikiamos maždaug trečdaliu didesnės kainos nei Vokietijai. Mes buvome tiesiogiai šantažuojami, mūsų politinė sistema buvo verčiama susitaikyti, kad energetikos sistema yra ir bus priklausoma tik nuo Rusijos valios. Buvo daroma įtaka politinėms partijoms. 2009 m., kada buvau išrinkta prezidente, buvo visiškai aišku, kad kol neturime ekonominės nepriklausomybės, negalime kalbėti apie savo politinę nepriklausomybę. Energetikoje priklausyti nuo vienos šalies dujų yra pražūtinga – taip nelieta galimybės kada nors tapti savarankiška šalimi. Šis projektas buvo svarbus strateginis sprendimas, kurį įgyvendinusi Lietuva realiai tapo nepriklausoma valstybe. Prieš dešimtį metų buvo net sunku įsivaizduoti, kokios svarbos jis turės dabar. Kada labai daug šalių – tarp jų ir ta pati Vokietija, vykstant karui Ukrainoje, susidomėjo mūsų patirtimi, nors tąsyk nelabai rėmė, stebėjosi mūsų žingsniais. Dabar vokiečiai per keletą metų, kol vyksta karas, pasistatė kelis SGD terminalus, o mūsų specialistai juos konsultavo, kaip tai greičiau ir sėkmingiau padaryti.

Pagal: <https://www.lrt.lt>

1. Paaškind, kodėl iškovota energetinė nepriklausomybė nuo Rusijos tokia svarbi Lietuvai.

2. Nurodyk Lietuvos energetinei nepriklausomybei labai svarbų veiksmą, leidusį šaliai galutinai tapti nepriklausoma nuo Rusijos.

Vertinu

- 6 Įrodyk, kad narystė ES ir NATO yra vienas reikšmingiausių mūsų šalies laimėjimų.